

Történetek Budapest életéből.

Hiteles adatok nyomán írta: **RADÓ RICHARD.**

Választási visszaélések. — A magyar közélet halottjai. — Az eltűnt pecsétnyomó áldozata. — Munkácsy Mihály ünneplése. — Az Operaház megnyitása. — Liszt Ferenc — a forradalmár.

III.

1831—1834.

Tisza Kálmán erős kézzel irányítja a képviselőválasztásokat, melyek izgalomban tartják Budapestet is. A szabadelvűpárt, mely akkor hatalma tetőpontján van, nemcsak a politikai, hanem a társadalmi életben is érvényesíti befolyását. Sokan emlékeznek még a Ferenc József-tér és Dorottya-utca sarkán levő palota első emeletén nagyszerűen berendezett szabadelvű-pártkör helyiségeire. Hatalmas üvegterrasza most is látható. Hányzor vették be ablakait a tüntető diákok. A klub történelmi nevezetessége termében volt a Tisza, Jókai, Csernátony, Sváb-féle tarokkpartie, melyet festményben is megörökítettek. A szabadelvűpárt köréből kormányozták az akkor még nagy Magyarországot. A politikai párt harcok természetesen foglalkoztatták a főváros közgyűlését is, ahol szövétték a választási mozgalmak idején már szokásos visszaéléseket és hivatalos korteskedéseket. Érdekes volt *Bernátsky Antal* interpellációja, mely arról szólt, hogy Dr. Apaticzky Kálmán, X. kerületi halottkém, megjelent egy vendéglő tulajdonosnőjénél és felkérte, hogy tüzze ki Kemény Gábor képviselőjelölt lobogóját. A vendéglősné a kérelmet megtagadta, mire Apaticzky az odarendelt rendőri közegekkel kitűzte a korteszászlót. Az interpelláció szerint a vendéglőt az ellenpárthoz tartozó törzsvendégek elhagyták és így a tulajdonosnak érzékeny veszteséget okoztak. Egy másik interpellációban szövétték, hogy egy fővárosi tanító letépi az ellenpárt falragaszait.

Mikor a választási harcok hullámai lecsendesedtek, más érdekesebbnél érdekesebb politikai és társadalmi kérdések foglalkoztatták a közvéleményt. Nagy szomorúság érte a most következő négy esztendő alatt az ország és a főváros társadalmát sok kiváló közéleti férfi halálával. Az elhunytak között sorrendben említendők: Gorove István, az 1867-ben megalakult felelős kormány földmívelési, ipari és kereskedelmi minisztere, az Akadémia tiszteleti tagja és a Terézvárosnak két cikluson át képviselője, nemsokára követte őt halálában fivére, Gorove Antal, a közjegyzői kamara elnöke; Thaller Jakab városatyja, Óbuda volt képviselője; báró Heymerle Henrik, a monarchia külügyminisztere, kinek érdekeit megörökítették a főváros közgyűlésének jegyzőkönyvében; Morócz István, fővárosi bizottsági tag, az Akadémia tagja; Tavasz Endre, a főváros egyik vezető embere és a Ferencvárosnak az 1872—5. évi országgyűlésen képviselője; Szende Béla honvédelmi miniszter, a honvédség megszervezője, közéletünk legkiválóbbjainak egyike. (Utóda a honvédelmi miniszteri székben ifj. gróf Ráday Gedeon lett.)

Gyászba borította Budapest és az egész ország lakosságát

1832 október 22-én Arany János halála.

A házakra kitűzték a gyászlobogókat és az üzletek kirakataiban a nagy költő arcképét tették ki a kereskedők. Óriási embertömeg kísérte utolsó útjára Arany Jánost, akit az Akadémia palotájából temettek. Ravatala körül egyetemi hallgatók álltak díszőrséget. A temetésen Nagyszalonta és szülőföldje, Biharmegye, küldöttség útján képviseltette magát. Az ország költségén akarta a kormány eltemettetni a nagy magyart, de fia, László, kérésére, ki atyja intencióira hivatkozott, elállott ettől a szándékától és így Arany temetési költségeit családja fedezte. A temetési menetben, melyben a küldöttségek egész légiója vett részt, ott volt a magyar írók körének deputációja is. Ennek tagjai voltak: *Odry Lehel*, *Dr. Molnár Antal*, *Dolinay Gyula*, *Serly Lajos*, a nemrég elhunyt *Hevesi József* és *Radó Antal*. A gyászbeszédet *Török Pál* szuperintendens mondta. Utána az Akadémia nevében *Szász Károly* hatalmas, költői szárnyalású beszéde következett. A Kisfaludy-társaság szónoka *Gyulai Pál* volt, aki csak néhány szóval bucsuzott el barátjától. A megindulástól több helyen megakadt, majd sirva fakadt és kénytelen volt beszédét a szavakkal befejezni: „A fájdalom elfojtja a szót, csak könnyeink omlanak. Isten veled, Isten veled, Isten veled!”

Aranyt Budapest és az ország valamennyi törvényhatósága elpantálta, a nagy halotthoz méltó módon. Ráth főpolgármester a közgyűlésen megható emlékbeszédet mondott. A közgyűlés ezer forintot szavazott meg a síremlékre, utasítást adott Arany szobrának készítésére és arra, hogy róla a főváros valamely díszes utcáját nevezzék el. Így lett az ötödik kerületi Fő-utcából, a mostani Arany János-utca. Egy év múlva halt meg Török Pál református püspök, ki Aranyt temette és aki a főváros törvényhatóságának is érdemes tagja volt.

Két nappal Arany halála előtt gyűltek össze az egész nemzet küldöttei a fővárosban,

Petőfi szobrának leleplezési ünnepére, mely imponáns keretek között folyt le.

Részvett azon a törvényhatóságokon és összes egyesületeken kívül a kormány *Tisza Kálmán* és a hadsereg *Edelsheim-Gyulay* hadtestparancsnok vezetésével. Az Akadémián kezdődött az ünnepi ülés *Ráth* főpolgármester megnyitói beszédével. Az ünnepi szónok *Jókai Mór* volt, ki gyönyörű beszédét így kezdte: „Eppen most negyven éve annak, hogy először találkoztam vele és annak, hogy utoljára beszéltem vele *Budavár ostroma* alatt, harminchárom esztendője múlt már.” Jókai beszéde után a közönség a Petőfi-terre vonult. Itt megint *Ráth* mondta a leleplezési beszédet. Nagy *Imre*, a Nemzeti Színház művésze,

Endrődi költeményét szavalta és *Gerlőczy* helyettes polgármester a főváros gondozásába vette át a szobrot. Délben a szoborbizottság disztribúcióján *Szász Károly*, *Jókai* és *Komócsy József* beszéltek, este pedig a Népszínház díszelőadása volt. A falu rosszat adták Tamással és Blahánéval.

A patriarkák korát érte el báró *Podmaniczky János*, aki 101 éves volt, amikor meghalt rákoskeresztúri birtokán. *Podmaniczky János* kedvelt tagja volt a főváros társadalmának és jelentékeny összegeket hagyományozott jótékony célra. Mint „Pest városának az egyesítés előtt egyik legbuzgóbb és legáldozatkészebb polgárát és képviselőjét” paréntálták el a főváros közgyűlésén.

A szenzáció erejével hatott és általános megdöbbenést keltett Majláth György országbíró meggyilkolásának híre.

Az öreg zászlós urat 1883. évi március 29-én éjjel, lefekvése előtt gyilkolta meg Spanga és Pitéli, kiknek segítőitársuk akadt az országbíró huszárja: *Berecz János* személyében. A gyilkosságot a Dísz-tér 4. szám alatti Batthyány-palotában hajtották végre az elvetemült emberek. *Berecz* segített az öreg urnak a levélközésben, mialatt két társa rávetette magát Majláthra, betömtek a száját és hurokkal megfojtották. *Thaisz Elek* főkapitány, *Máltás Hugó* és *Zsarnay Győző* rendőrtisztviselők vezették a vizsgálatot. *Bereczet* másnap, társait később tartóztatták le. A bíróság kötél általi halálra ítélte őket. Kivégzésük a Kerepesi-úton levő fogház udvarán volt. Ez a földszintes ház a mostani Rákóczi-úton még mindig megvan. A szörnyű gyilkosság gyászba borította az egész országot és a főváros, valamint a vidék összes középületein kitűzték a gyászlobogót. Majláth volt az utolsó országbíró és a Kuria, valamint a főváros elnöke s aranygyapjas vitéz. Pozsony megyei birtokán, Zavaron, temették el. A főváros közgyűlésén *Ráth* főpolgármester Majláthot mint a „közélet egyik legkiválóbb alakját, a hazának egyik legjelesebb, a nemzet köztisztelete által környezett nagy fiát és a főváros kitűnő polgárát” bucsuztatta. Szomorúság érte nemsokára a főváros törvényhatóságát, egyik legkiválóbb főtisztviselője: *Barna Zsigmond* tanácsnok öngyilkossága révén. A tanácsnok hivatalában egyenlőtte magát. Tulzott becsületességének és korrekt gondolkodásának lett az áldozata. Hivatalában eltűnt egy pecsétnyomó, melyet a használatból már kiselejtettek. A becsületét féltő tanácsnokot annyira bántotta az eset, hogy üldözési mániába esett. Az volt a rögeszméje, hogy a pecsétnyomó eltűnése gyanuba hozza őt. Öngyilkosságát pillanatnyi elmezavarásban követte el. Öszinte részvét kísérte utolsó útjára a szerencsétlen tanácsnokot, kinek érdekes élettörténete volt. Mint tizenhétéves orvosnövendék második volt azok sorában, kik a szabadságharc idején, a pestvárosi első számú honvédszászlóaljba önként beléptek. A fiatal gyerek *Görgey*, majd *Pöltenberg* hadtestében végigküzdötte az egész szabadságharcot és zászlóaljának egyetlen útközvetéből sem volt távol. 1849-ben Világosnál, mint főhadnagy tette le a fegyvert és Aradon fogságba került. Ott besorozták az első számú cs. kir. gyalogezredbe, mint közlegényt és ilyen minőségben szolgált 1851. év végéig Toscanában. Szembajja miatt bocsátották el a katonaságtól. Így került 1861-ben Pest városához. Bécsben elhunyt ifj. gróf *Ráday Gedeon* honvédelmi miniszter, kinek nevéhez fűződik a *Ludovika Akadémia* megszervezése. A jeles férfi emléket megörökíti a főváros. Súlyos fájdalom érte Budapest népszerű főpolgármesterét, *Ráth Károlyt*, fia, *Imre* tragikus halálával. A huszonnyolcéves fiatalembert Teheránba neveztek ki attasénak az osztrák-magyar követséghez. Alig foglalta el állását, hagymázban meghalt.

A magyar arisztokrácia kiváló tagja: gróf *Cziráky János*, Magyarország tárnokmestere és a főrendiház alelnökét követi a halálban gróf *Lónyay Menyhért*, az Akadémia elnöke. *Lónyay* a 67-es kabinet tagja, később miniszterelnök és pénzügyminiszter volt. A gyászban a főváros is kivette a maga részét. A közgyűlés *Hubenay József* indítványára ártírt a közmunkatanáchoz, hogy a IX. kerületi Nyul utcát, ahol *Lónyay Menyhért* lakott, *Lónyay-utca*-nak nevezze el. Ez később meg is történt. A főváros leróttá háláját *Lónyayval* szemben, ki Budapest fejlődésének és felvirágzásának hathatós előmozdítója volt. Gyászolja a főváros intézményeinek egyik nagylelkű támogatóját, gróf *Pejacsevich Nepomuk Jánost*, a *Pejacsevich-család* budai ágának utolsó sarját, *Huszár Adolf* szobrászművészt, aki *Deák Ferenc*, *Petőfi Sándor* és báró *Eötvös József* szobrát készítette és *Szentkirályi Mór*t, Pest egykori főpolgármesterét és a Józsefváros volt képviselőjét.

Nagy átalakulások idejét éli nemcsak a politikai, hanem a főváros közigazgatási, társadalmi és kulturális élete is. *Munkácsy Mihályt*, aki „felülmúlhatatlan művészetének hatalmával” a magyar nemzetnek dicsőségeit szerez, megválasztják Budapest díszpolgárává. *Munkácsyt* egyébként, ki nevével *Párizsból* látogatóba jött haza, lelkes szeretettel ünnepték a főváros társadalmi és művészi köreiben. Hasábos tudósításokban foglalkoztak a lapok azzal a fényes lakomával, melyet a mester tiszteletére az Országos Képzőművészeti Társulat adott a Hungária-szállóban. A lakomán *Ipolyi Arnold* püspök köszöntötte *Munkácsyt*, *Tisza Kálmán* miniszterelnök felköszöntötte után *Kegelevich István* francia nyelven üdvözölte *Munkácsy* nejét. *Jókai* betegsége miatt nem volt jelen és levélben mentette ki magát. Ezt a levelet *Hegedűs Sándor* olvasta fel. Üdvözlő táviratot küldött *Szamossy Elek*, *Munkácsy* első oktatója és *Sedelmeyer*, a híres párizsi műkereskedő. Elhangzott még egy felköszöntő, *Csernátony Lajos*, aki *Ipolyit*, a művészetekért lángoló főpapot éltette. A hangulat rendkívül vidám volt és *Tisza Kálmán* feltűnő jókedvében magához intette *Rácz Pált*, a híres cigányprimást, akivel fülébe huzzatta kedvenc nótáját, a „Ne gyere oly későn hozzám, galambom” címűt.

Kiemelkedő művészi és társadalmi eseménye volt Budapestnek, az Operaház megnyitása. Tündéri, ragyogó pompa a nézőtérén. A páholyokban az osztrák és a magyar arisztokrácia, a férfiak a legnagyobb díszben, a hölgyek pompás estélyi ruhákban és káprázató ékszerrel. A nagy proscéniumpáholyban a főváros képviselői: *Ráth* főpolgármester, *Kammermayer* polgármester és *Thaisz* főkapitány. Kürtöző jelzi a király érkezését és belép *Ferenc József*, karján *Klotild* főhercegnővel. Velük jött *Albrecht* főherceg és *Mária Dorottya* főhercegnő. A közönség lelkesen ünnepelte az uralkodót, aki azonban kedvetlenül hallgatta végig az előadást, mert jelentést kapott azokról a sajnálatos incidensekről, amelyek az óriási emberáradatban, az életveszélyes tolongás közben úgy az utcán, mint a színház folyosóin és előcsarnokában történtek. A kiváncsi embertömeg áttörte a rendőri kordont és behatolt a színház épületébe. Több baleset és letartóztatás történt, sőt egy halálos baleset és főleg ez keserítette el annyira a királyt, hogy egész előadás alatt rosszkedvű volt. A szomorú eset története pedig az, hogy *Kehren Pál*, *Sebestyén-utcai* udvari cukrász, ki teljes díszben jött a megnyitó előadásra, bérkocsijáról leszállva, alig tudott magának a sűrű tömegben utat törni és ájtultan összerogyott. Ilyen állapotban emelték vissza kocsijára és lakására szállították, hol néhány perc múlva hitvese karjai közt meghalt.

Az Opera megnyitásával kapcsolatosan sokat foglalkozott akkoriban a közvélemény azzal az afférrel, mely *Liszt Ferenc* és az Opera vezetősége közt támadt. A dalszínház vezetőségének felkérésére *Liszt* a megnyitó előadásra komponálta *Király-himnuszát*. A világhírű művész szerzeményét azonban nem adták elő. Báró *Podmaniczky Frigyes* intendáns levelet írt az ősz mesternek *Weimarba* és kifejtette benne azokat az okokat, melyek a mű előadását lehetetlenné tették. Legfőbb okul felhozta *Podmaniczky*, hogy a király-dal a „*Hej Bercsényi, hej Rákóczi!*” című „ismert régi forradalmi dal” motívumain alapszik, ennek föllevenítése pedig úgy az

Képviseelőket keres

nagyszabású

textilgyári lerakat

mely a divatáru- és a kézműáruszakma minden ágában versenyképes, külön-külön minden egyes vármegye illetve 2—3 határos csonkavármegye területére.

Kizárólag minden információt kibíró, helybeli: a vármegye valamelyik nagyobb városában állandó lakhellyel bíró vagy ugyanott nyílt üzlettel rendelkező, a megyebeli, városi és falusi kereskedőknél jól bevezetett, akvizícióképes, ügyes eladók vagy szakmabeli cégek ajánlatai vétetnek figyelembe. Autóval rendelkezők feltétlenül előnyben. Kifogástalan bonitású, garanciát is nyújtani tudó cégnek esetleg bizományi lerakatot is adunk, ha ezáltal érdeklődésűktől nem keletkezik. Részletes, minden körülményre felvilágosítást és referenciákat tartalmazó ajánlatok „Kézműáru 20001” jellegre **BLOCKNER** fiókhirdetőirodájába, **Andrássy-ut 2**, küldendők.

udvarnál, mint bizonyos körökben határozottan rossz vért szülne. Podmaniczky levele nagyon elkeserítette a lángeszű zeneköltőt, aki rögtön megírta válaszáat és abban többek között ezeket mondja: „Az átváltozások, az átmódosulások úgy a művészetben, mint a közéletben nem épen ritkaságok. Számítalan pogány templomból lett katolikus szentegyház. Az egyházi zene klasszikus korszakában — a 16-ik században — sok világi dallam nyert fölvetelt az egyházi énekek közé. Majd később, a katolikus antifóniák, mint protestáns khorálok hanazottak fel. S így ment ez tovább és tovább... A zene maradjon mindenkor csak zene, minden felesleges és értelmetlen magyarázatást kizárva.” Egyébként pedig megjegyzi Liszt a levelében, hogy elég óvatos volt, amikor ifj. Ábrányi Kornélt kérte fel egy „kiválóan lojális szöveg” írására, „éljen a király” végsorral. Ezek után Lisztre valóban nehéz volna rásütni a forradalmár bélyegét. Kedves meglepetésben részesítették a királyt. A diszeládás megkezdése előtt átnyújtotta neki báró Podmaniczky azt az aranyhimzésű szinlapot, melyet Neményi Hermin és Lusztig Eszti készítettek. Az olasz renaissance stílusban készült műhimzés remeké volt a magyar himzőiparnak. A szinlapon a magyar korona és címer körül Lohengrin hattyuja és a zene muzsája látható.

Mint előző cikkemben jeleztem, Polónyi Géza fellépése új lendületet ad a főváros közigazgatásának. Alig van ülése a törvényhatóságnak, hogy ez az éleseszű ember valamely kérdéshez hozzá ne szóljon. Minden felszólalása érdekes és erős judiciumával meggyőzően hat a hallgatóságra. Alig foglalja el helyét a főváros közgyűlési termében, már kisujjában van az ügyrend és az összes szabályrendeletek. Ha valamely politikai kérdés kerül napirendre, Polónyi a helyzetet a legzseniálisabb módon használja ki, természetesen mindig a kormány ellen, melynek bizony sokszor kellemetlen perceket szerez. Megjelenése a törvényhatósági életben nem valami nagy örömet okoz a klikkek és tulkonzervatívok társaságának, de megerősíti az ellenzéki tábor és súlyát is növeli.

A lokálpatriotizmus kifejezésre jut a főváros érdemes polgárainak megbecsülésében és érdemeik méltó elismerésében is. Megható példája az ilyen elismerésnek, amikor a főváros rendkívüli közgyűlésen ünnepli Déry Mihályt, a Szent Rókus-kórházi plébánost, félszázados áldozásának jubileuma alkalmából. Déryt emberszerető lelke miatt mindenki szerette és egész Budapest örült ünnepeltetésének. Szilágyi Dezső volt az ünnepi szónok és mesteri szónoklatát jegyzőkönyvben megörökítették.

A vallás-erkölcsi nevelés terén bizonyos visszacsúszás tapasztalható. Ezért a főváros közgyűlése kimondja, hogy ezentúl az összes községi iskolákban valamennyi hitfelekezet hittanítása a rendes tanórák sorába veendő fel, a hittani érdemsorozat egyenjogúnak tekintendő a többi kötelező tantárgyval és a hittanból elégtelen jegyet nyert tanuló csakis pótvizsga sikeres letétele után léphet felsőbb osztályba. A határozat indokolása szerint „a főváros, mint iskolahatóság, nem tűrheti és nem nézheti közönyt, hogy általában a hanyatlásnak indult hitoktatás a jelenlegi állapotban továbbra is meghagyassék.” Tisza Kálmán miniszterelnök, mint belügyminiszter, leiratban értesítette a fővárost, hogy a Nemzeti Színház tagjai a Várszínházban többé nem játszhatnak és így „köz művelődési, mint nemzeti szempontból” a budai színház rendezése sürgősen szükséges. A közgyűlés ezért megalakította a jobbpárti színházi bizottságot, melynek tagjai a törvényhatóság részéről Jókai Mór, Országh Sándor, Ribáry József, Darányi Ignác és Scheich Károly, továbbá a belügyminisztérium és a Nemzeti Színház képviselői. Érdekesen ismerteti határozatában a közgyűlés a bizottság feladatát: „E bizottság feladata abban áll, hogy az előadandó darabok tekintetében a közérkölciség, tisztesség és azon művészeti magaslat megőrzése fölött őrkdjék, mellyel a királyi lak szomszédságában álló színháznak birnia kell. Kötelessége lesz egyszersmind a magyar színészetnek Budán, a jövőben leendő biztosítása céljából, a viszonyokat folytonosan éber figyelemmel kísérni és tapasztalatai alapján javaslatot tenni.” Ez a téma, vagyis az állandó budai színház még mindig napirenden van, de legkevésbé aktuális mostanában, amikor a pesti színházak is alig tudnak megélni.

100 PENGŐT FIZETEK ÖNNEK, HA SZEMÖLCS, TYUKSZEM,

börkeményedés és btykelt „Riabalsam” gyökérirtó 3 nap alatt kés és fájdalom nélkül el nem távolítja. — Orvosilag ajánlva. — L. T. erdőtanácsos írja: „23 éven át kizoztak tyukszemek, minden szük cipő, minden időváltozás fájdalmat okozott. „Riabalsam” megmentett szenvedéseimtől.” Jótálló levéllel 1.— pengő, 3 tégely 2.50 pengő, 6 tégely 4.50 pengő.

Dr. Kemény Miklós, Kassa (Kosice) Postafiók 12/H-6 Slovensko.

1, 2 és 3 szobás lakások
hallos, komfortos

üzlet- és raktárhelyiségek 1929 június hó 1-ére

**Bakács-tér 8 alatt
kiadó!**

Érdeklődés Budapesti Házépítő Rt.
IV., Szervita-tér 3, III. em.
Telefon: Automata 820-63

Kettőszobás Krisztina-körúti utcai lakás

berendezéssel vagy anélkül azonnal átadó. Alacsony lakbér. Megtekinthető vasárnap d. u. 1—5-ig, I., Krisztina-körút 81. III. sz. Yaaa.